

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 9 november 2012

Ö 91-12

KLAGANDE

Göteborgs Stad
Överförmyndarförvaltningen
Box 2385
403 16 Göteborg

MOTPART

BT

Förvaltare: LK

SAKEN

Upphörande av förvaltare

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2011-12-14 i mål ÖÄ 3983-11

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen beslutar att förvaltare för BT ska upphöra.

Dok.Id 72851

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Göteborgs Stad, Överförmyndarförvaltningen, har yrkat att Högsta domstolen beslutar att förvaltarskapet för BT ska upphöra och att LK ska entledigas från uppdraget som BTs förvaltare.

SKÄL

Bakgrund

1. LK är sedan den 21 juli 2008 förvaltare för BT. Den 14 februari 2011 begärde LK hos Överförmyndarförvaltningen att bli entledigad från uppdraget. Som skäl för det anförde han att BT i januari 2009 hotade att döda honom och att han därför under en period anlidade ett bevakningsföretag för skydd, att BT år 2010 dömdes för bl.a. brott mot knivlagen, våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman och narkotikabrott och att BT tidigare hade dömts för liknande brottslighet, att BT i trängt läge kunde bli aggressiv och gå till attack, att BT var föremål för avhysning från sin bostad på grund av skadegörelse och saneringsbehov samt att ärendet tidvis hade varit betungande.

2. Utredningen visar att BT är i behov av en förvaltare. Överförmyndarförvaltningen har emellertid förklarat att förvaltningen inte har funnit någon som är beredd att träda i LKs ställe. Förvaltningen har därför ansökt om att förvaltarskapet ska upphöra.

Kan ett förvaltarskap som behövs upphöra?

3. Ett förvaltarskap begränsar den enskildes rådighet över hans förmögenhet (se 11 kap. 7 § andra stycket och 8 § föräldrabalken). Det kräver att någon annan tar över den rådigheten. När rätten meddelar ett beslut om förvaltarskap

ska därför en förvaltare samtidigt utses (jfr 11 kap. 7 § fjärde stycket). Om det inte finns någon som är beredd att ta på sig uppdraget innebär kravet således att ett förvaltarskap inte kan komma till stånd fastän det behövs.

4. Det kan inträffa att man måste godta att ett förvaltarskap fortsätter någon tid utan förvaltare. En sådan situation uppkommer t.ex. när en förvaltare avlider (jfr 11 kap. 22 § föräldrabalken) och när en olämplig förvaltare entledigas med stöd av 11 kap. 20 § föräldrabalken. För att rättsförluster inte ska uppstå därför att det inte finns någon som har rådighet över den egendom som omfattas av förvaltarskapet, men också av andra skäl, ska en förvaltare utses så skyndsamt som möjligt.

5. På samma sätt som när ett behövt förvaltarskap inte kan komma till stånd därför att det inte finns någon som är beredd att åta sig uppdraget (se p. 3) kan det för ett redan beslutat förvaltarskap undantagsvis inträffa att någon ny förvaltare inte står att finna när den tidigare förvaltaren inte längre bör, kan eller vill utföra uppdraget. Det kan i ett sådant fall inte komma i fråga att utan någon tidsbegränsning låta ett förvaltarskap fortgå utan förvaltare. I stället kan det bli nödvändigt att avsluta förvaltarskapet. Bestämmelsen i 11 kap. 19 § första stycket första meningen föräldrabalken, enligt vilken förvaltarskapet ska upphöra om något behov av en förvaltare inte finns, bör alltså inte genom ett motsatsslut förstås så, att ett upphörande av förvaltarskapet undantagslöst förutsätter att ett sådant behov saknas.

6. Av det anförda följer att om förvaltare av någon anledning saknas beträffande ett pågående förvaltarskap och någon ny förvaltare inte kan utses, måste förvaltarskapet upphöra fastän ett behov av ett fortsatt förvaltarskap föreligger.

7. I det aktuella fallet har BT alltså LK som förvaltare. Endast om LK har rätt att bli entledigad kan därför den situationen inträffa att förvaltarskapet står utan förvaltare. Frågan blir därför om LK har rätt att nu avgå som han önskar och som Överförmyndarförvaltningen anser att han bör få.

Rätten till entledigande trots att ny förvaltare inte har utsetts

8. I 11 kap. 19 § andra stycket första meningen föräldrabalken föreskrivs det att en förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad. Enligt tredje meningen är förvaltaren skyldig att kvarstå till dess en ny förvaltare har utsetts.

9. Bakgrunden till regleringen är att det i 11 kap. 8 § föräldrabalken, i dess lydelse fram till och med år 1975, föreskrevs en skyldighet för var och en att åta sig förmyndaruppdrag (numera förvaltarskap) om inte vissa särskilda skäl förelåg. När denna skyldighet slopades och förvaltarskapet kom att bli ett helt frivilligt uppdrag ansågs detta innebära att förvaltaren (då förmyndare) alltid skulle ha rätt att bli entledigad på egen begäran. Departementschefen uttalade dock att fastän en förvaltare har rätt att bli entledigad på egen begäran, så kunde ”givetvis entledigandet inte äga rum förrän en ny förmyndare förordnas” (se prop. 1974:142 s. 127). Vad som skulle gälla om någon ny förvaltare inte fanns att tillgå berörs inte i förarbetena.

10. Ett förvaltarskap är ett sysslomannaskap, låt vara att dess närmare innehåll på samma sätt som många andra typer av sysslomannaskap färgas av dess särskilda förutsättningar och ändamål. Det är en allmän sysslomannarättslig princip att ett uppdrag som gäller tills vidare av sysslomannen kan sägas upp när som helst och utan skäl. När ett uppdrag i stället gäller under en viss be-

stämd tid eller avser att sysslomannen ska driva en viss fråga till slut, kan sysslomannen normalt frånträda sitt uppdrag bara om han har skälig orsak att bringa sysslomannaförhållandet till upphörande. I båda fallen måste dock sysslomannen iaktta skälig uppsägningstid, där främst ska beaktas huvudmannens intresse av att inte stå utan det biträde som uppdraget går ut på (jfr 18 kap. 7 § handelsbalken beträffande uppdrag som gäller under en viss bestämd tid eller avser att sysslomannen ska driva en viss fråga till slut). I princip ansvarar dock inte sysslomannen för att huvudmannen kan finna en ersättare.

11. Regleringen i 11 kap. 19 § andra stycket första meningen föräldrabalken ger uttryck för dessa sysslomannarättsliga principer och måste antas vila på liknande hänsynstaganden. Regleringen är dock något annorlunda på så sätt att en förvaltare enligt lagtexten är skyldig att stå kvar tills en ny förvaltare har förordnats. Det förklaras av att ett entledigande dessförinnan skulle kunna få menliga följder, bl.a. därför att ingen då skulle kunna råda över den egendom som omfattas av förvaltarskapet (jfr p. 3.). Det får antas att lagstiftaren har tänkt sig att när en förvaltare vill bli entledigad, så är det bara en tidsfråga innan någon annan utses i hans ställe, eftersom en reglering av situationen att en ny förvaltare inte kan utses saknas (jfr p. 9).

12. Den ordning som följer av 11 kap. 19 § andra stycket första meningen föräldrabalken innebär att en förvaltare visserligen kan säga upp sig från sitt uppdrag. Men har han gjort det måste han ändå driva detta till ett visst slut, nämligen till dess förvaltarskapet upphör eller han ersatts av en annan förvaltare. Frågan är då om, när ett förvaltarskap behövs men någon ersättare inte utses, det betyder att förvaltaren har en ovillkorlig skyldighet att mot sin vilja fortsätta uppdraget.

13. Den princip om rätt till förtida upphörande på grund av skälig orsak som annars gäller för uppdrag som går ut på att driva en viss fråga till ett slut bör vara tillämplig också för förvaltare, eftersom det rör sig om en form av frivilligt sysslomannauppdrag (jfr p.10), låt vara grundat på rättens beslut och särskilt lagreglerat. Principen får således anses komplettera bestämmelsen i 11 kap. 19 § andra stycket tredje meningen föräldrabalken, eftersom den bestämmelsen inte reglerar situationen att förvaltaren har skälig orsak att avsluta uppdraget trots att någon ny förvaltare inte har utsetts.

14. Det sagda innebär att en förvaltare, trots att ett behov av förvaltarskap alltjämt föreligger och fastän någon ersättare inte har utsetts, har rätt att frånträda sitt uppdrag om han har skälig orsak att göra det.

15. Vid bedömning av vad som är en skälig orsak får en avvägning göras mellan förvaltarens bevekelsegrunder för att avsluta uppdraget och behovet av att det kontinuerligt finns en förvaltare. I vissa fall kan omständigheterna vara sådana att förvaltaren ska anses ha en rätt att omedelbart frånträda sitt uppdrag, t.ex. när hans sjukdomstillstånd ger anledning till antagande av en begränsad återstående livstid. Det kan också förhålla sig så att det finns en sista tidpunkt efter vilken förvaltaren inte ska behöva stå kvar, såsom när han tillträder en tjänst som omöjliggör ett fortsatt uppdrag. Agerandet hos den som är satt under förvaltarskap kan i vissa fall också vara så allvarligt att en omedelbar rätt att frånträda uppdraget bör föreligga. I regel har dock förvaltaren att godta vissa och kanske inte helt obetydliga olägenheter för att behovet av förvaltarskap ska tillgodoses i avvaktan på att en ny förvaltare utses. Att beakta vid bedömningen av vad som skäligen kan begäras av förvaltaren är då bl.a. hur svårt det är för överförmyndaren att hitta en ersättare.

16. Av betydelse vid intresseavvägningen är också den tid det tar för överförmyndaren att finna en ersättare. Ju längre tid det tar att utse en ny för-

valtaren, desto lägre krav bör gälla för de skäl som ska anses vara tillräckliga för att förvaltaren ska ha rätt att bli entledigad.

Föreligger tillräckliga skäl för förvaltarskapets upphörande?

17. De skäl som LK har åberopat är sådana att de sammantaget med tidsutdräkten gör att han nu har rätt att frånträda uppdraget trots att någon ny förvaltare inte har utsetts. Frågan blir då om omständigheterna i övrigt är sådana att förvaltarskapet för BT ska upphöra.

18. Det vilar ett tungt ansvar på överförmyndaren att se till att ett behov av förvaltarskap tillgodoses. För att ett förvaltarskap som behövs ska kunna upphöra av det skälet att det inte finns någon som är beredd att fullgöra uppdraget, måste överförmyndaren därför ha vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon som är lämplig och villig att ta på sig förvaltaruppdraget.

19. Överförmyndarförvaltningen har uppgett följande. Samtliga personer (ca 90) som har anmält intresse av förvaltaruppdrag har tillfrågats, men inte någon av dessa har velat ta uppdraget som förvaltare för BT. Inte heller någon av de tjänstemän, vilkas arbetsuppgifter består i att åta sig uppdrag som är olämpliga för andra utanför förvaltningen stående personer, har önskat ta uppdraget. Det saknas anledning att ifrågasätta uppgifterna. Det finns inget stöd för antagandet att de uppgivna förhållandena kommer att ändras under överskådlig tid.

20. Överförmyndarförvaltningen får mot denna bakgrund anses ha gjort vad som kan begäras för att finna en ny förvaltare som ersättare för LK. Förvaltarskapet ska därför upphöra trots att BT behöver en förvaltare. Överförmyndarförvaltningens överklagande ska alltså i det hänseendet bifallas.

21. Med förvaltarskapets upphörande faller LKs uppdrag som förvaltare för BT. Något särskilt beslut om entledigande behövs därför inte.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Kerstin Calissendorff, Göran Lambertz (skiljaktig och tillägg) Johnny Herre (referent) och Martin Borgeke (skiljaktig)
Föredragande justitiesekreterare: Susanne Österlund

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2012-10-02

Bilaga 1

Mål nr
Ö 91-12

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Göran Lambertz och Martin Borgeke är skiljaktiga enligt följande.

1. Förvaltare anordnas när någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Det sker i första hand för att skydda personen mot skador och förluster. Anordnande av förvaltare är inte obligatoriskt, utan rätten ”får” besluta om sådant anordnande när förutsättningarna är uppfyllda (11 kap. 7 § första stycket föräldrabalken). Enligt 11 kap. 19 § första stycket första meningen ska förvaltare upphöra när det inte längre behövs. I sådana fall blir det ofta aktuellt att i stället förordna god man, vilket enligt 11 kap. 4 § är obligatoriskt ”om det behövs”, om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.
2. När rätten anordnar förvaltare för någon ska rätten samtidigt förordna en förvaltare att utföra uppdraget. Om en förvaltare i något annat fall ska förordnas på grund av ett beslut om förvaltare ska förordnandet meddelas av överförmyndaren (11 kap. 7 § föräldrabalken).

3. Enligt 11 kap. 19 § andra stycket första meningen föräldrabalken har en förvaltare rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Han eller hon är emellertid enligt 19 § andra meningen skyldig att kvarstå – om förvalterskapet ska fortsätta – till dess att en ny förvaltare har utsetts. Som har framgått i punkt 2 är det då överförmyndarens uppgift att förordna en ny förvaltare.
4. Utgångspunkten i lagen är att ett förvalterskap ska bestå så länge det behövs. Först när förvalterskapet inte längre behövs ska det upphöra (11 kap. 19 § föräldrabalken). Den omständigheten att det exempelvis är svårt att hitta en ny förvaltare när en tidigare förvaltare vill bli entledigad från sitt uppdrag anges inte i lagen som ett skäl för att förvalterskapet ska upphöra. Däremot måste det vara en förutsättning för anordnande av (ett nytt) förvalterskap att det finns en person som kan förordnas som förvaltare.
5. Frågan är då vad som gäller i en situation där förvaltaren i ett pågående förvalterskap, som bör bestå, vill avträda från sitt uppdrag och överförmyndaren uppger att det inte går att hitta någon ersättare.
6. Att det i lagen anges att förvaltaren har en skyldighet att kvarstå i sitt uppdrag till dess en ny förvaltare har förordnats kan inte gärna innebära att överförmyndaren kan tvinga förvaltaren att kvarstå hur länge som helst av det skälet att överförmyndaren underlåter att förordna en ersättare. Förvaltaren har alltså en rätt att frånträda sitt uppdrag efter en rimlig övergångstid oavsett om överförmyndaren har förordnat en ny förvaltare eller inte. Eftersom bestämmelserna om förvalterskap är avsedda att skydda den enskilde måste emellertid utgångspunkten samtidigt vara att överförmyndaren är i princip skyldig att finna en ny förvaltare. Det betyder att det måste göras långtgående ansträngningar, som kan innebära exempelvis att förvaltare söks utanför den egna

kommunen eller bland personer som man inte tidigare har tillfrågat rörande deras intresse av att vara förvaltare.

7. Om det för någon, för vilken det har anordnats ett förvaltarskap som ska bestå, inte längre finns en förvaltare och överförmyndaren underlåter att förordna en ny förvaltare, kan den situationen någon gång uppstå att rätten måste besluta att förvaltarskapet ska upphöra. Det är nämligen inte möjligt att ta ifrån någon rättshandlingsförmågan utan att man ser till att denna förmåga övertas av någon annan. I det här aktuella fallet är emellertid förvaltaren inte entledigad. Därmed har den nyss beskrivna situationen inte uppstått.

8. Mot den angivna bakgrunden innefattar överförmyndarförvaltningens talan inte skäl för ett upphävande av förvaltarskapet. Förvaltningens överklagande ska därför lämnas utan bifall.

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2012-10-02

Bilaga 2

Mål nr
Ö 91-12

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitierådet Göran Lambertz tillägger:

1. En person har med anledning av målet skrivit till Högsta domstolen och uppgett att han driver ett företag som åtar sig besvärliga förvaltarskap, även sådana som ingen annan vill ta på sig. Enligt vad han anför kan det därför numera inte över huvud taget hävdas att det skulle vara omöjligt att hitta personer som är beredda att åta sig ett visst förvaltarskap. Skrivelsen har hanterats i ett administrativt ärende i domstolen men redovisats vid föredragningen av målet och sänts till Överförmyndarförvaltningen för kännedom.
2. Med hänsyn till rättens skyldighet att i mål som detta se till att frågor av betydelse för avgörandet är tillbörligt utredda, har jag ansett mig vid bedömningen av om Överförmyndarförvaltningen uttömt möjligheterna att finna en förvaltare böra beakta den angivna skrivelsen och därvid inte kunnat underlåta att ta viss, om än begränsad, hänsyn till den.